

Szerbia katonai semlegességének ellentmondásai

Makai József¹

ABSTRACT

In contrast to other Western Balkan and Eastern European countries, Serbia does not view NATO accession as a precondition for EU membership. Its legislation declared military neutrality, a position also reflected by the programmes of most political parties. However, the same has not been incorporated in the military and defence doctrines, since Serbia is a member of the Partnership for Peace programme, and its armed forces were reorganised in accordance with NATO principles with regular involvement in international missions. What is the true meaning of Serbian neutrality? To what extent is it sustainable, and how can its contradictions be resolved?

A szerbiai kormány 2014. január 21-én Brüsszelben megkezdte a csatlakozási tárgyalásokat az Európai Unióval.² A belgrádi kabinet ezzel megvalósította egyik fontos – már a kormányprogramban is deklarált – célját.³ A tárgyalások megkezdésével egyúttal lehetővé vált a több hónapig tartó, a belpolitikát jószerivel megbénító koalíciós feszültség feloldása is. Január végén Tomislav Nikolić államfő Ivica Dačić miniszterelnök és belügyminiszter, illetve első helyettese, Aleksandar Vučić javaslatára feloszlatta a törvényhozást, és előrehozott választásokat írt ki.⁴ Már nem volt olyan sürgős feladat vagy fontos cél, ami indokolta volna a megmérettetés elhalasztását.

Szerbia – bár a régió domináns államának szerepét ambicionálja – a térség országaihoz képest jelentős késéssel kezdte meg az uniós integráció folyamatát. A lemaradás ledolgozása közben sajátos és egyedi kérdésekre kell választ találnia. Az egyik ilyen sajátosság, hogy a NATO-hoz való csatlakozás nem célja az országnak, és a belgrádi kormányok semleges államnak tekintik Szerbiát. A tanulmány ennek a semlegességnek – mely nem kis részben NATO-ellenességet jelent és nem valami organikus fejlődés eredménye – a kérdéskörét tekinti át.

A szerbiai rendszerváltás folyamatában két szakaszt különböztethetünk meg. A 20. század '80-as éveinek legvégén – a szocialista Jugoszlávia dezintegrációjának idején – némi hezitálás után Szerbia is elhagyta az egypártrendszeret. Az akkori állampárt, a Szerb Kommunista Szövetség (Savez komunista Srbije – SKS) egyesült az ellenőrzése alatt működő népfront helyi megfelelőjével (Socijalistički savez radnog naroda Srbije – SSRNS), és új politikai formációként, Szerbiai Szocialista Párt (Socijalistička partija Srbije – SPS) elnevezéssel 1990 decemberében megnyerték az első többpárti választásokat, az utódpárt vezetője, a szerb politikát addig is uraló Slobodan Milošević pedig az elnökválasztáson diadalmaskodott. Ettől kezdve Szerbiában egy

¹ újságíró, Origo.

² Brisel: Srbija počela pregovore,

http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2014&mm=01&dd=21&nav_id=802456

³ Ekspoze mandataru Ivica Dačića http://www.b92.net/info/dokumenti/index.php?nav_id=630723

⁴ A március 16-án megtartott választásokon az Aleksandar Vučić vezette Szerb Haladó Párt elsőprő győzelmet ért el, megszerezve a 250 mandátumból 158-at.

részben szabad politikai rendszer, egy illiberális demokrácia működött, léteztek ugyan ellenzéki pártok és ellenzéki sajtó, ám az államot irányító autokrata rezsim békés, választásokon történő leváltására nem volt esély.

Milošević rendszerét végül erőszakkal döntötte meg az egyesült ellenzék (Demokratska opozicija Srbije – DOS) – ekkortól datálható a szerb rendszerváltás második szakasza. A 2000. szeptember 24-i jugoszláv elnökválasztás első fordulóját követően a DOS közölte, hogy jelöltjük, Vojislav Koštunica nyert, és elutasította a hivatalosnak mondott eredményt illetve a második fordulóban való részvételt. Az ellenzék 2000. október 5-ére pedig nagygyűlést hirdetett Belgrád belvárosában. A demonstrációra Szerbia minden részéből szervezeten utaztak az ellenzékiek, és az óriási tömeg felmorzsolta Milošević legelszántabb védelmezőinek ellenállását is. A hadsereg – az elnök többszöri kérése ellenére – nem avatkozott be a rezsim oldalán, a nap végére pedig a titkosszolgálat és a rendőrség is elpártolt az elnök mellől. Miloševićet 2001. április 1-én letartóztatták, június 28-án pedig kiadták a hágai Nemzetközi Törvényszéknek, ahol még 1999 májusában emeltek vádat ellene. Az ellene folyó eljárás végét nem érte meg, 2006. március 11-én meghalt.

A két időszakban különbözőképpen alakult Szerbia és a NATO kapcsolata, a nyílt ellenségeskedést az együttműködés követte, majd pedig a politika látszólag befagyasztotta a kapcsolatokat, ám az együttműködés alacsonyabb szinten folytatódott.

1. A NATO balkáni jelenlétének kezdetei

A Milošević-rezsim a kezdetektől szembefordult a nyugati államokkal. A konzervatív jugoszláv kommunisták – és közéjük tartoztak a szerbiai pártvezetők illetve a Jugoszláv Néphadsereg (Jugoslovenska narodna armija – JNA) katonai-politikai parancsnokai – elutasították a demokratizálódási folyamatot, a többpártrendszert, és egy ideig valamiféle, a Szovjetunióból induló visszarendeződésben bíztak. Majd miután Jugoszláviában fegyveres konfliktusok robbantak ki, a nemzetközi közösség 1991-ben fegyverembargót rendelt el, és ennek betartását (az Adriai tengerpart blokádját), valamint Bosznia-Hercegovina feletti légtérzár ellenőrzését a NATO-ra bízta az ENSZ, később pedig a boszniai szerb erők által ellenőrzött területekbe ékelődő bosnyák enklávék védelmezése is a szervezet feladata lett.

A NATO-erők először 1994. február 28-án avatkoztak be a volt Jugoszlávia területén, amikor lelőtték a horvátországi szerb hadsereg (Srpska vojska Krajine – SVK) négy, Bosznia-Hercegovina területén lévő célokat támadó repülőjét. 1994 áprilisában több hullámban támadták az egyik bosnyák enklávét, Gorazde körül csoportosuló boszniai szerb hadsereg (Vojska Republike Srpske – VRS) csapatait. 1994 augusztusában és szeptemberében a NATO ismét csapást mért a VRS erőire, mert azok rálöttek az ENSZ-békefenntartók, az UNPROFOR helikopterére és egységére. 1994 novemberében – amikor úgy tűnt, hogy a VRS beveheti a bihaći enklávét – a NATO légitámadásokat mért az udbineji repülőtéren, valamint a Bihać, Bosanska Krupa, Dvor na Uni közelében állomásozó boszniai szerb állásokra. 1995 februárjában az ENSZ és a NATO 20 kilométeres, úgynevezett védett övezetet létesített Szarajevó körül, mivel a VRS nem vonult ki a területről, a NATO 1995 májusában légitámadásokat mért a szerb csapatokra. A boszniai szerbek ekkor közölték, ellenséges erőknek tekintik az UNPROFOR állományát, és 1995 júniusában

kéksisakosokat ejtettek túsul. A válság hetekkel később, Milošević közvetítésével oldódott meg. A túsok kiszabadulása után az Egyesült Királyság és Franciaország erősítést küldött az UNPROFOR kontingensének. A Rapid Reaction Force (RRF) rendeltetése az volt, hogy tüzérével támogassa az UNPROFOR alakulatait, és viszonozza a Szarajevót ért szerb támadásokat – 1995 júniusában például két francia halála után mérték csapást a VRS állásaira. Mégis, sem a NATO, sem az ENSZ békefenntartói nem akadályozták meg a srebrenicai mészárlást. A horvát erők 1995. augusztus 4-én megindították az Oluja hadműveletüket a krajainai szerbek ellen, a NATO légicsapásai megsemmisítették a plješevicai radarállomást. A NATO legnagyobb akciója a Markale piacon történt robbanások után, 1995. augusztus 30-án kezdődött, a légi erő és az RRF Bosznia-szerbe csapásokat mért a VRS erőire. Az 1995. szeptember 21-ig tartó művelettel párhuzamosan az ismét együttműködő horvát és bosnyák erők elindították a Republika Srpska elleni támadásukat, és elfoglalták az addig a szerb erők által ellenőrzött területek jelentős részét. A daytoni békeszerződés 1995. november 21-i aláírása után a NATO elvállalta a többnemzetiségű béketámogató és -fenntartó művelet, az IFOR vezetését, amelyben a szervezeten kívüli államok is részt vettek. Az IFOR-t egy év után, 1996. december 21-én az SFOR követte.

Míg a boszniai missziók az ENSZ BT felhatalmazásával rendelkeztek, a NATO 1999-es, Jugoszlávia elleni légicsapásaival más volt a helyzet. A koszovói albán gerillák (Ushtria Çlirimtare e Kosovës – UÇK) és a szerb belbiztonsági erők konfliktusát a hat állam – Amerikai Egyesült Államok, Egyesült Királyság, Franciaország, Oroszország, Németország, Olaszország – alkotta Összekötő Csoport (Contact Group – CG) diplomáciai eszközökkel próbálta megoldani. A Rambouillet-i konferencián prezentált terv voltaképpen előnyös volt Szerbia számára, mert Koszovó, nagyfokú autonómia mellett Jugoszlávia része maradt volna úgy, hogy csak később, 3-5 év múlva döntenek végleges státusáról. A terv szerint a biztonságot és az egyezmény betartását a NATO erői felügyelték volna. Belgrád azonban ellenezte, hogy a KFOR-t csak a NATO tagállamok alkossák, és úgy ítélte meg, elveszíti a lehetőségét, hogy Koszovó jövőjébe beleszólása legyen, ezért elvetette a tervet. A diplomácia kudarca után a NATO beváltotta fenyegetését, és egyoldalúan, felhatalmazás nélkül légicsapás-sorozatokat indított Jugoszlávia ellen. Szerbia 78 nap után kapitulált, és a Biztonsági Tanács csak ezután, az 1244. számú határozattal helyezte határozatlan időre ENSZ-igazgatás alá a területet. A nemzetközi igazgatás katonai-biztonsági komponense a KFOR, a NATO vezetése alatt álló többnemzetiségű erő volt, Koszovó határa körül – tehát már Szerbia területén – egy 5 kilométer széles demilitarizált övezetet (Kopnena zona bezbednosti – KZB) hoztak létre, ahova a rendőrök csak könnyű fegyverrel léphettek be.

2. Normalizálás, együttműködés, elhidegülés

Milošević bukása után megszűnt Szerbia nemzetközi elszigeteltsége, és egyúttal új szakasz kezdődött a NATO-val való kapcsolatában. Az első, a térség stabilitását veszélyeztető problémát már együtt oldották meg. Miután Koszovóba bevonult a KFOR, az albán gerillatevékenység Szerbia déli részén is felbukkant. A három, albán többségű község területén a magát a Preševo, Medveđa és Bujanovac Felszabadító Hadseregének (Ushtria Çlirimtare e Preshevës, Medvegjës dhe Bujanocit – UÇPMB) nevező csoport aktivizálódott. Az UÇPMB a demilitarizált övezetben

bázisokat létesített, és azokról indított támadást a szerb hatóságok ellen. Az új szerb kormány az UÇPMB jelentette fenyegetésre az elődeitől eltérő választ dolgozott ki, és a megoldásnak a NATO is aktív részese volt. Egyrészt engedélyezte, hogy 2001 májusában a Jugoszláv Hadsereg (Vojska Jugoslavije – VJ) visszatérjen a KZB területére. Ugyanakkor az albán gerillák koszovói területen, a KFOR előtt tehették le fegyvereiket, majd szabadon távozhattak. A körzetben a KFOR és a szerb erők azóta is kapcsolatban vannak, és minden szinten együttműködnek.

A jugoszláv szövetségi kormány 2002 tavaszán döntött úgy, hogy csatlakozik a Békepartnerségi programhoz (Partnership for Peace – Pfp). A folyamat azután sem torpant meg, hogy 2003 februárjában a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság helyébe a Szerbia és Crna Gora Államközösség⁵ (Državna zajednica Srbije i Crne Gore – DZSCG) lépett, 2003 márciusában pedig Zoran Đinđić szerbiai kormányfő merénylet áldozata lett. Az Államközösség 2003. június 19-én hivatalosan is kérvényezte felvételét a Pfp-be, ám a meghívás – a hágai Nemzetközi Törvényszékkel való elégtelen együttműködésre hivatkozva – ezúttal elmaradt. Helyette a NATO egy sajátos együttműködési programot (Tailored Cooperation Programme – TCP) indított: ennek keretén belül Szerbia és Crna Gora Államközösség, három cikluson át, részt vehetett a Pfp egyes tevékenységeiben. Az Államközösség hadserege (Vojska Srbije i Crne Gore – VSCG) 2004-től közös gyakorlatokon vehetett részt a román, bolgár, olasz, szlovén és magyar erőkkel. A NATO támogatta az Államközösség védelmi szektorának reformját is, az intézményes kapcsolatokat 2006 februárjától a Belgrádban működő Védelmi Reform Csoport (Defence Reform Group – DRG) jelentette. Feladata a NATO felügyeletével – a helyi magas rangú tisztek vezetésével – a haderő reformjának, demokratikus ellenőrzésének, fenntarthatóságának megvalósítása volt. A DRG elvileg még létezik, de 2007 augusztusa óta semmilyen aktivitást nem fejtett ki. Szerbia 2006. december 14-én hivatalosan is csatlakozott a Pfp-hez, néhány nap múlva pedig megnyílt a NATO belgrádi összekötő irodája (NATO Military Liaison Office – MLO).

Látható, hogy a NATO és Szerbia kapcsolatai – a kisebb zökkenők ellenére – fokozatosan normalizálódtak, és távolról a teljes tagság sem tűnt lehetetlennek. 2007 szeptemberében Szerbia prezentálta, hogy milyen területeken zajlana az együttműködése a NATO-val, illetve mit tervez annak érdekében, hogy elérje a tagság feltételeit. Ám a koszovói folyamatok megváltoztatták a kapcsolatok dinamikáját.

Az Egyesült Államok 2005-ben kezdte szorgalmazni Koszovó státusának rendezését. Miután Kai Eide 2005 októberében betérjesztette a koszovói állapotokról szóló második jelentését, az ENSZ BT és Kofi Annan úgy döntött, hogy meg kell kezdeni a státustárgyalásokat. Eide ugyan összegegyeztetetlennek találta az albánok és a szerbek álláspontját, de úgy vélte, hogy a tárgyalásokat el kell kezdeni, mert a koszovói helyzet fenntarthatatlan, és a tárgyalások megkezdésére egyetlen jövőbeni pillanat sem lesz jobb. Annan a volt finn elnököt bízta meg a tárgyalások irányításával. Martti Ahtisaari számára a CG adta meg a rendezési irányelveket: a) nincs visszatérés az 1999 előtti állapotokhoz, b) Koszovót nem lehet felosztani, c) a megkezdett tárgyalásokat nem lehet megszakítani, elnyújtani és a végén döntést kell hozni, d) Koszovó nem egyesülhet más államokkal vagy azok egy részével. A tárgyalások 2005 novemberében kezdődtek, és több forduló után, 2007 februárjában elkészült Ahtisaari rendezési terve, amit Szerbia elutasított, a koszovói albánok viszont elfogadtak. A tervezet korlátozott függetlenséget, nemzetközileg ellenőrzött államiséget javasolt Koszovónak. A tervezet szerint a terület

⁵ Az Államközösség 2006. június 3-án, a crnogorai függetlenségi népszavazás után szűnt meg.

biztonságát a NATO szavatolta volna. Oroszország elérte, hogy a CG Trojkája – az EU, az USA és Oroszország képviselője – még egy kísérletet tegyen, de Belgrád és Pristina álláspontja ebben a 120 napos időszakban sem közeledett. Látva, hogy nem tudja elérni a tárgyalások érdemi újratekintését és a döntés határozatlan idejű elhalasztását, a pristinai parlament pedig arra készül, hogy 2008 elején egyoldalúan is kikiáltja Koszovó elszakadását Szerbiától, Vojislav Koštunica kormánya a NATO-t és az EU-t tette felelőssé az eseményekért.

3. A semlegesség deklarálása és annak következményei

A szerbiai semlegesség tehát eleinte a koszovói rendezési folyamat kudarcának a kontextusában volt értelmezhető. A belgrádi törvényhozás, a skupština 2007. december 26-án fogadta el a „Szerbia szuverenitásáról, területi integritásáról és alkotmányos rendjéről” szóló határozatot.⁶ A nyilatkozatot szinte minden akkori parlamenti párt megszavazta, csupán a liberális demokraták (Liberalno demokratska partija – LDP) és a Vajdasági Szociáldemokrata Liga (Liga socijaldemokrata Vojvodine – LSV) képviselői szavaztak ellene, a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) pedig tartózkodott. A dokumentum első pontja szerint az albánok azért obstruálták a Trojka felügyeletével zajló tárgyalásokat, mert egyes nyugati államok úgy vélik, hogy Koszovónak függetlennek kell lennie. A második pont szerint egyes nyugati államok – a függetlenség egyoldalú kikiáltására biztatva az albánokat – ellenzik a tárgyalások folytatását, és ez megakadályozta az ENSZ BT-t, hogy kompromisszumos megoldást keressen. A harmadik, a negyedik és ötödik pont szerint Koszovó függetlenségének elismerése, illetve az EU tervezett missziója közvetlenül veszélyeztetné Szerbia területi integritását és alkotmányos rendjét, ezért Szerbia azt követeli, hogy csak azután érkezhessen új misszió Koszovó területére, ha tárgyalásos úton megoldást találtak a terület jövőbeni státusára, az ENSZ BT jóváhagyása nélkül pedig az EU nem küldhet missziót Koszovóba. A határozat hatodik pontja szerint a NATO szerepe miatt – az 1999-es légicsapások, illetve az Ahtisaari-tervben előrelátott feladata miatt – Szerbia, egy esetleges népszavazásig, kinyilvánítja semlegességét a meglévő katonai szövetségekkel szemben. A több alpontból álló hetedik pont arról rendelkezik, hogy a szerb állami intézmények nem ismerhetik el Koszovó egyoldalúan kikiáltott függetlenségét, annak elismerését, a skupština és a kormány pedig a területet változatlanul Szerbia részének tekintik.

Szerbia semlegességét tehát csupán ennyi mondja ki, egy Koszovóról szóló nyilatkozat hatodik pontja. A sajátos szerb politikai viszonyok miatt azonban ebből a szűkszavú – egy adott történelmi pillanatban fogalmazott – nyilatkozatból mára dogma lett.

A NATO-tagság ellenzőinek érveit – egy 2010-es petíció aláíróinak nyilatkozatai alapján – a következőképpen lehetne összefoglalni. Szerbia történelme során mindig is semleges volt, és nem csatlakozott egyik katonai tömbhöz sem – a 2007-es nyilatkozat csupán formalizálta ezt. Kockázatos lenne a NATO-tagság, mert a szervezet egyetlen célja, hogy a szegény államok hadseregeit ágyúútölteléként használja. A világban beköszöntött az erőegyensúly kora, és már nem egyetlen szuperhatalom katonai ereje uralkodik, ez pedig kedvez a kisebb, el nem kötelezett államoknak. A külföldi befektetések száma sem nőne a NATO tagsággal, és a védelme sem lenne

⁶ Rezolucija Narodne skupštine Republike Srbije o zaštiti suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije <http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/zakoni/2007/47-07-lat.zip>

olcsóbb, sőt annak költségei csak nőnének, miközben Szerbiának mások érdekei miatt kellene háborúznia. A NATO háborúkat provokál, diktál, a kis államok féltik biztonságukat. A tagság esetén Szerbiának meg kellene tagadnia elveit, a hadserege pedig szét lenne szórva a világ különböző pontjain. A NATO egyetlen döntéssel sem támogatta Szerbia igazságos céljait. A NATO-tagság következtében Szerbia a terroristák célpontja lenne.⁷

Az érvek egy része tényszerűen nem igaz. Szerbia például soha nem volt semleges állam. Az I. világháború előtt nem nyilvánította ki semlegességét, a két háború között a Kisantant tagja volt.⁸ A szocialista Jugoszlávia nem tartozott egyik katonai tömbbe sem, de az el nem kötelezettek mozgalmában aktív ország mégsem számított semleges államnak,⁹ és sem az USA, sem a Szovjetunió nem tekintette annak. A NATO-csatlakozás ellenzőinek érzelmi ellenvetései azonban termékeny talajra hullottak. Egy 2013 októberében végzett közvélemény-kutatás szerint a megkérdezettek 71,2 százaléka elutasította a NATO-csatlakozást, 16,2 százalék támogatta, 12,6 százaléknak pedig nem volt véleménye vagy nem válaszolt. Összehasonlításképpen: az EU-csatlakozást a válaszadók 53,7 százaléka támogatta, 31,1 százaléka ellenezte, és 15,2 százalék nem tudott vagy nem akart válaszolni.¹⁰ A Szerbia semlegességét kinyilatkoztató mondat értelmi szerzőjét Koštunica pártja, a Szerbia Demokrata Párt (Demokratska stranka Srbije – DSS) környékén kellene keresni. Koštunica azóta már az EU-tagságot is ellenzi.¹¹ Ironikus, hogy nyugatellenes retorikájával a DSS nem jutott be a parlamentbe a március 16-i rendkívüli választásokon, viszont hagyatéka – Szerbia katonai semlegességének eszméje – más pártoknál is megjelenik. A választásokon diadalmaskodó Szerb Haladó Párt (Srpska napredna stranka – SNS) programjának 6. pontja szerint a NATO és Oroszország éles konfliktusa idején Szerbia számára a katonai semlegesség az egyetlen logikus és értelmes megoldás. Az SNS szerint Szerbiának professzionális, hatékony, jól felszerelt, erős haderőre van szüksége, amely képes elrettenteni bármelyik potenciális agresszort.¹² Eddigi koalíciós partnerük, az SPS programjában is az áll, hogy Szerbiának ki kell fejlesztenie a katonai semlegesség koncepcióját, de úgy vélik, hogy az ENSZ mandátumával működő békefenntartó műveletekben részt kellene venniük. Az SPS szerint Szerbiát ma nem fenyegeti olyan veszély, ami miatt be kellene lépni valamelyik katonai szövetségbe, és nemzetközi kötelezettségének a PFP keretein belül is eleget tesz, illetve ugyanott kielégítheti igényeit. Bármilyen döntést csak népszavazással lehetne meghozni az SPS szerint.¹³ Az eddigi legnagyobb ellenzéki párt, a demokraták (Demokratska stranka – DS) kormányerő volt akkor, amikor Szerbia a legszorosabb együttműködést valósította meg a NATO-val, és elkezdte a fegyveres erők reformját. A DS programjában az olvasható, hogy folytatni kell a haderőreformot,

⁷ Srbija (ne)će u NATO: Siromašne države kao topovsko meso

<http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:467939-Srbija-nece-u-NATO-Siromasne-drzave-kao-topovsko-meso>

⁸ Jan Litavski: Kontroverze vojne neutralnosti Srbije, CEAS, 2012. augusztus

<http://ceas-serbia.org/root/images/05-1.pdf>

⁹ Dragan Bogetić: Jugoslavija i Pokret nesvrstanih, in.: Neutralnost u XXI veku – Pouke za Srbiju, Isac Fond, Belgrád, 2013 <http://www.isac-fund.org/download/NEUTRALNOST-SR-F-2WEB.pdf>

¹⁰ Spoljnopolitičke orijentacije, „Južni tok” i srpsko-ruski odnosi, NSPM, 2013. november 27.

<http://www.nspm.rs/istrazivanja-javnog-mnjenja/spoljnopoliticke-orijentacije-juzni-tok-i-srpsko-ruski-odnosi.html>

¹¹ Vojislav Koštunica: Put političke i vojne neutralnosti, Belgrád, 2012

http://dss.rs/wp-content/uploads/2012/09/71_Put-politicke-i-vojne-neutralnosti.pdf

¹² Srpska napredna stranka osnovni programski ciljevi. <http://www.sns.org.rs/lat/o-nama/program-sns>

¹³ Program Socijalističke partije Srbije. <http://sps.org.rs/documents/PROGRAM%20SPS.pdf>

a NATO-sztenderdek átvételét és aktívan részt kell venni a PFP-ben, ám azt nem mondják ki, hogy Szerbiának a NATO tagjává kellene válnia.¹⁴

4. A szerb semlegesség következetlenségei

A 2008 nyarán alakult kormány igyekezett tompítani Koštunica konfliktusos, a Nyugatot elutasító politikáján. A kormány programját az „EU is és Koszovó is” alkalmi szlogenrel fejezték ki. Belgrád külpolitikai prioritása az EU-integráció lett, de közben – legalábbis szóban – meg akarta tartani Koszovót is. A deklarált katonai semlegesség kérdését azonban nem feszegették, és a kormány, a volt szocialista országoktól eltérően, a NATO-csatlakozás nélkül kívánta elérni az EU-tagságot.

Ám ebben is felfedezhető az a következetlenség, amely jelzi, hogy a katonai semlegesség deklarálása valójában egy adott pillanat politikai manővere volt. A legszembeötlőbb az, hogy a nyilatkozatot nem követte semmilyen utómunka. Ahhoz, hogy funkcionális és működő politikának tekinthessük a katonai semlegességet, szükséges lett volna kidolgozni, továbbfejleszteni azt a különböző stratégiákban és doktrínákban. Ez azonban nem történt meg. A Nemzeti Biztonsági Stratégia és a Védelmi Stratégia 2009 októberében született – tehát jóval a területi integritásról szóló parlamenti nyilatkozat elfogadása után –, ám a dokumentumok nem rendelkeznek a katonai semlegességről. Nem fogadtak el törvényt, amelyik – szakmai és társadalmi vita után – kimondta volna Szerbia semlegességét. Szintén a politikai következetlenségek sorába illeszkedik, hogy a magát katonailag semleges államnak tekintő Szerbia a niši repülőtéren – egy közelebről nem részletezett rendeltetésű – úgynevezett humanitárius központot létesített Oroszországgal közösen.

Míndeközben a szerb haderő és a védelmi minisztérium – a kormány politikai irányvonalától némiképpen eltérve – folytatta a NATO-szabványok átvételét, és a stratégiai dokumentum- és doktrínarendszer kidolgozása a szövetségi elveknek megfelelően történt. A Védelmi Stratégia például nem veti fel – de nem is zárja ki – a NATO-tagság lehetőségét, de közben szorgalmazza a Szövetség elveinek átvételét. A szerb haderőt a NATO elvei alapján szervezték át, és a legintenzívebb katonai együttműködést továbbra is a NATO tagállamaival folytatja. A katonailag semleges Szerbia egyre aktívabb szerepet vállal a nemzetközi műveletekben is, a védelmi minisztérium szerint 2014 márciusában 214 fő teljesített külszolgálatot különböző missziókban.

5. Összefoglalás

Hogyan oldható fel a deklarált katonai semlegesség és a napi gyakorlat közötti ellentmondás? Az vitathatatlan, hogy mivel az elmúlt két évtizedben a NATO és Szerbia több alkalommal és több helyszínen ütközött, Belgrádnak lehetnek kellemetlen tapasztalatai és emlékei a katonai szövetséggel kapcsolatban. Ugyanakkor a 2000-es években azt tapasztalhattuk, hogy a politikai

¹⁴ Plan za izlazak Srbije iz krize – Demokratska stranka. <http://www.ds.org.rs/dokumenti/Plan-DS-za-izlazak-Srbije-iz-krize.pdf>

vezetés képes ezeken túllépni, és pragmatikusan közelíteni a NATO-val való együttműködéshez. Ehhez a katonai parancsnoki állomány támogatását is megnyerte. A folyamat egy adott pillanat kihívására adott politikai válasz miatt torpant meg, és ez a válasz, a semleges Szerbia víziója jelenleg túlélni látszik megalkotóját. Ugyanakkor az EU-integráció folyamatában Belgrád haladást ért el, és ezért idővel ismét foglalkozni kell majd a katonai és biztonsági kérdésekkel is.

A deklarált semlegességtől gyökeresen eltérő gyakorlat alapján nem lehet más következtetésre jutni, minthogy Szerbia vagy nem tette fel magának a kérdést: képes-e egyedül megfelelni a jelenkori katonai-biztonsági kihívásoknak és vajon hajlandó-e megfizetni a kívülállás – anyagilag is jelentős – árát. Vagy éppen ellenkezőleg, a populista NATO-ellenesség felszíne alatt ott a felismerés, hogy Szerbia biztonságát, stabil jövőjét éppen a szövetséggel való minél szorosabb együttműködés szavatolhatja.

Irodalomjegyzék

Brisel: Srbija počela pregovore.

http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2014&mm=01&dd=21&nav_id=802456 (Letöltés ideje: 2014. 01. 22.)

BOGETIĆ, D. 2013: Jugoslavija i Pokret nesvrstanih. – In. NOVAKOVIĆ, I. S. (szerk.) Neutralnost u XXI veku, Pouke za Srbiju, Isac Fond, Belgrád. <http://www.isac-fund.org/download/NEUTRALNOST-SR-F-2WEB.pdf> (Letöltés ideje: 2014. 02. 11.)

Ekspoze mandataru Ivice Dačića http://www.b92.net/info/dokumenti/index.php?nav_id=630723 (Letöltés ideje: 2012. 07. 31.)

Felozlott a szerb parlament <http://www.origo.hu/nagyvilag/20140129-felozlott-a-parlament-rendkivuli-valasztasok-lesznek-szerbiaban.html> (Letöltés ideje: 2014. 01. 29.)

JUHÁSZ J. 2008: Koszovó útja a függetlenségig. – Nemzet és Biztonság, 2008. január http://www.nemzetesbiztonsag.hu/regi_szamok.php?rsz=2&ev=2008&szam=1 (Letöltés ideje: 2014. 02. 11.)

LITAVSKI, J. 2012: Kontroverze vojne neutralnosti Srbije. – CEAS, 2012. augusztus <http://ceas-serbia.org/root/images/05-1.pdf> (Letöltés ideje: 2013. 12. 10.)

NOVAKOVIĆ, I. 2012: Neutralnost u Evropi u 21. veku i slučaj Srbije, ISAC fond – Centar za međunarodne i bezbednosne poslove, Belgrád.

http://www.isac-fund.org/download/Neutralnost_u_Evropi_u_21_veku_i_slucuj_Srbije.pdf (Letöltés ideje: 2014. 01. 10.)

Plan za izlazak Srbije iz krize – Demokratska stranka <http://www.ds.org.rs/dokumenti/Plan-DS-za-izlazak-Srbije-iz-krize.pdf> (Letöltés ideje: 2014. február 21.)

Program Socijalističke partije Srbije <http://sps.org.rs/documents/PROGRAM%20SPS.pdf> (Letöltés ideje: 2014. február 21.)

Rezolucija Narodne skupštine Republike Srbije o zaštiti suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije <http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/zakoni/2007/47-07-lat.zip> (Letöltés ideje: 2014. 01. 10.)

SZILVÁGYI T. 2013: A szomszédos államok euro-atlanti és európai uniós integrációs törekvései, illetve tagsága nemzetbiztonságunk tükrében. – Nemzetbiztonsági Szemle, 2013/1 szám <http://uni->

[nke.hu/uploads/media_items/a-szomszedos-allamok-euro-atlanti-es-europai-unios-integracios-torekvesei_illetve-tagsaga-nemzetbiztonsagunk-tukreben.original.pdf](http://nke.hu/uploads/media_items/a-szomszedos-allamok-euro-atlanti-es-europai-unios-integracios-torekvesei-illetve-tagsaga-nemzetbiztonsagunk-tukreben.original.pdf) (Letöltés ideje: 2014. 02. 15.)

Spoljnopolitičke orijentacije, „Južni tok” i srpsko-ruski odnosi, Nova srpska politička misao, 2013. november 27.

<http://www.nspm.rs/istrazivanja-javnog-mnjenja/spoljnopoliticke-orijentacije-juzni-tok-i-srpsko-ruski-odnosi.html>

(Letöltés ideje: 2014. 02. 16.)

Srbija (ne)će u NATO: Siromašne države kao topovsko meso

<http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:467939-Srbija-nece-u-NATO-Siromasne-drzave-kao-topovsko-meso> (Letöltés ideje: 2013. 11. 11.)

Srpska napredna stranka osnovni programski ciljevi <http://www.sns.org.rs/lat/o-nama/program-sns> (Letöltés ideje: 2014. 02. 21.)

Vojislav Koštunica: Put političke i vojne neutralnosti, Belgrád, 2012 http://dss.rs/wp-content/uploads/2012/09/71_Put-politicke-i-vojne-neutralnosti.pdf (Letöltés ideje: 2014. 02. 20.)

Vreme: Ratno krštenje u Bosni i Hercegovini, 2010. július 15., 1019. szám

<http://www.vreme.com/cms/view.php?id=940707> (Letöltés ideje: 2014. 02. 22.)